

באר שבע

דו"ח סיור מספר 39

אורן בצללי

Oren.Betzaleli@gmail.com

www.betzaleli.com

OREN BETZALELI
IN THE FOOTSTEPS OF THE GREATEST STORIES

תוכן עניינים

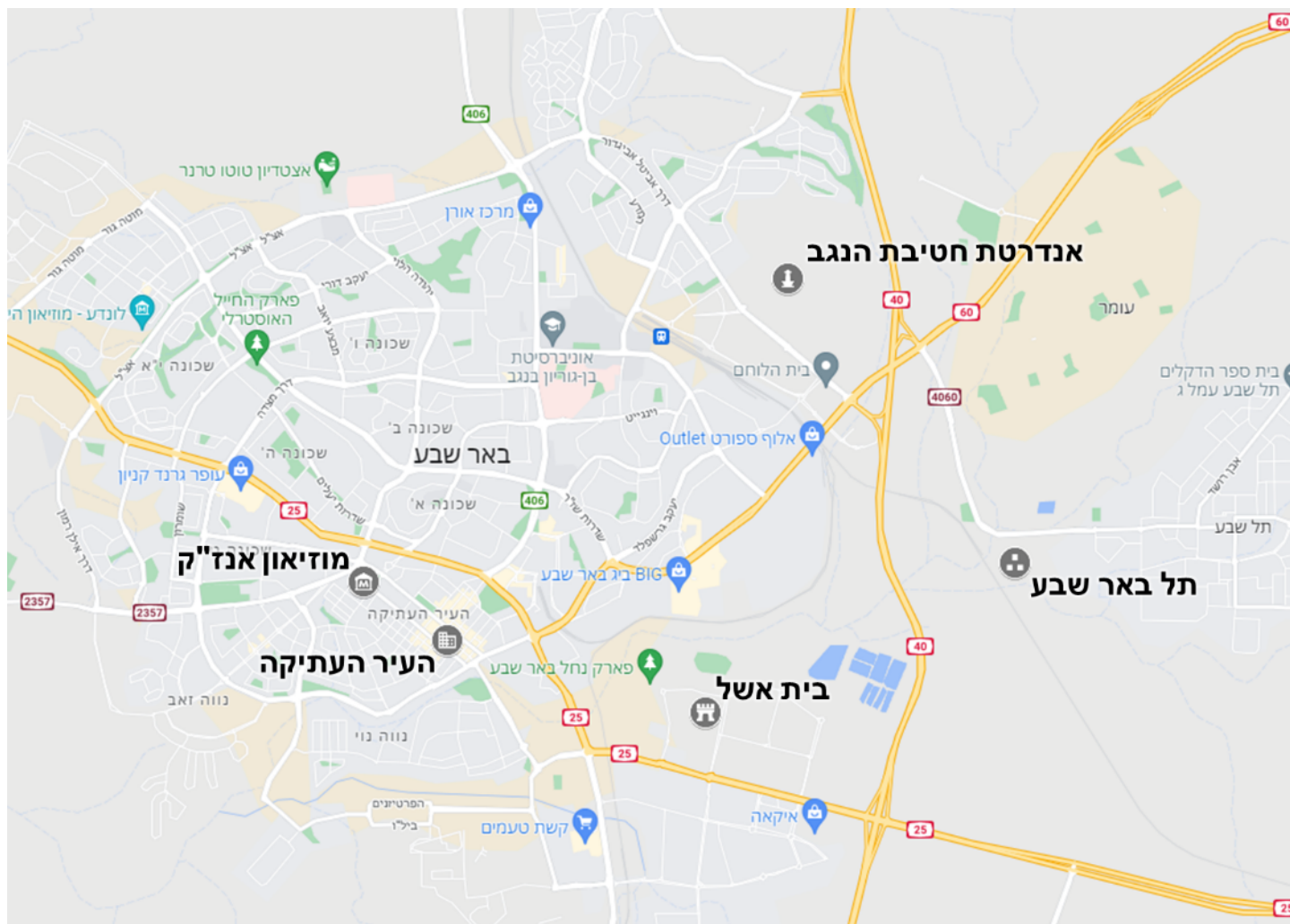
2	תיאור הסיור
4	אתר 1: אנדרטת חטיבת הנגב
5	נקודת הדרכה 1: אנדרטת חטיבת הנגב
6	נקודת הדרכה 2: תצפית לכיוון באר שבע
7	אתר 2: גן לאומי תל באר שבע
9	נקודת הדרכה 1: הכניסה לגן הלאומי - המזבח
10	נקודת הדרכה 2: באר יצחק ושער העיר
12	נקודת הדרכה 3: בית ארבעת המרחבים
12	נקודת הדרכה 5: בית המחסנים
13	נקודת הדרכה 6: מפעל המים
14	אתר 3: מצפה בית אשל
15	נקודת הדרכה 1: מצפה בית אשל
17	אתר 4: העיר העתיקה של באר שבע
17	נקודת הדרכה 1: העיר העתיקה של באר שבע
17	נקודת הדרכה 2: בית עארף אל עארף
18	נקודת הדרכה 3: גן אלנבי
20	נקודת הדרכה 4: בית המושל והמסגד
21	נקודת הדרכה 5: בית הסראיה ופארק קרסו למדע
22	נקודת הדרכה 6: מתחם תחנת הרכבת הטורקית (70414)
24	אתר 5: מוזיאון אנז"ק
25	נקודת הדרכה 1: מוזיאון אנז"ק

תיאור הסיוור

תאריך הסיוור	24/1/2023	מזג אוויר צפוי	בהיר וחמים
שעת התחלה	6:30	שעת סיום	18:30
מקום מפגש	יקום	מקום פיזור	יקום
מקומות איסוף והורדה נוספים	גלילות, רכבת משה דיין רשל"צ		
מדריך	איריס ברזאני	טלפון מדריך	
אתרים מרכזיים	אנדרטת חטיבת הנגב, תל באר שבע, בית אשל, העיר העתיקה, מוזיאון אנז"ק		

לוח זמנים

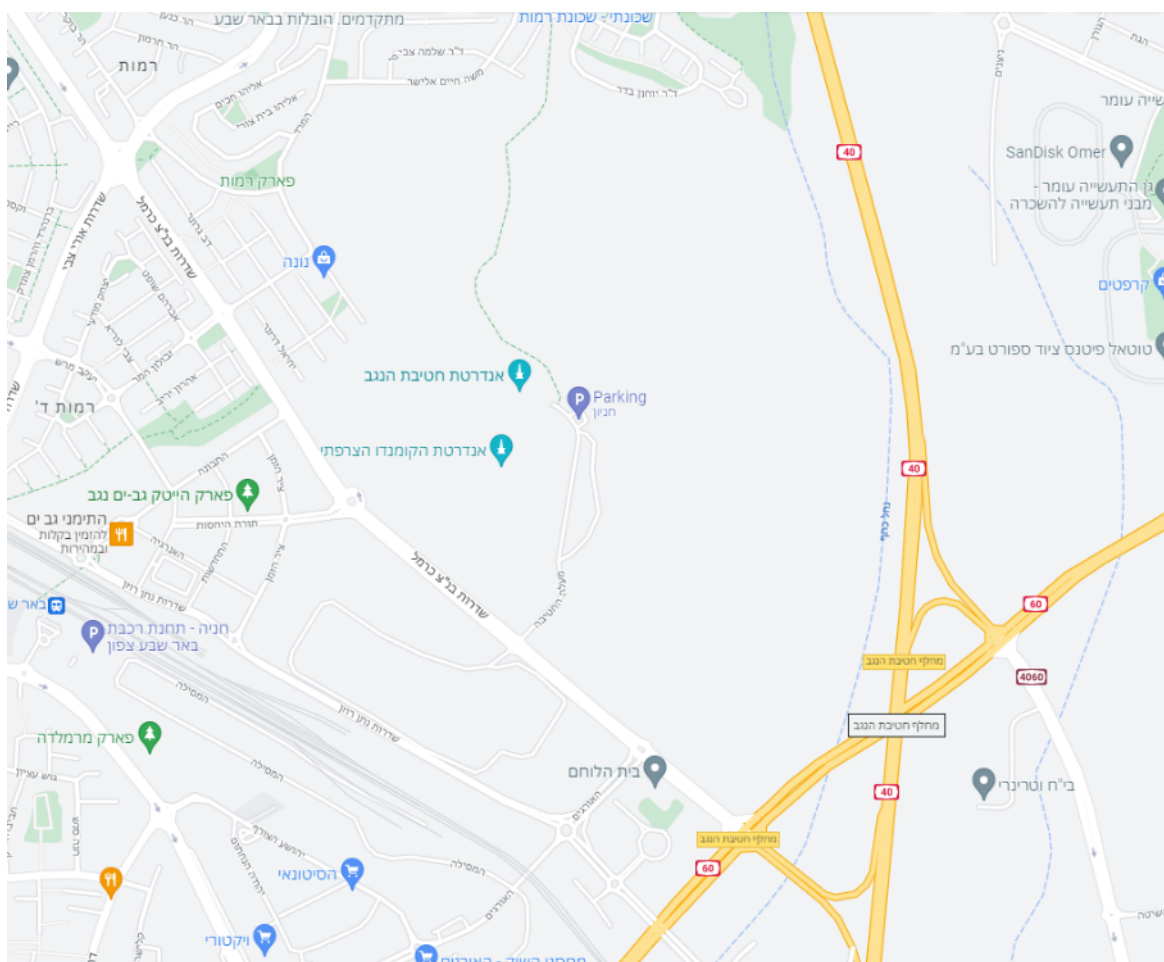
שעה	פעילות	הערות
6:30	יציאה מיקום	
8:45	אנדרטת חטיבת הנגב	
9:45	תל באר שבע	
11:30	מצפה בית אשל	
12:50	ארוחת צהריים	בעיר העתיקה של באר שבע
13:30	העיר העתיקה של באר שבע	
15:00	מוזיאון אנז"ק	
16:30	יציאה למרכז	

אתר 1: אנדרטת חטיבת הנגב

שעות פתיחה	יצירת קשר	איך להגיע?
פתוח לקהל		וייז: אנדרטת חטיבת הנגב
עלות כניסה	צריך הזמנה מראש?	נגישות לנכים?
ללא עלות	לא	כן
	יש שירותים?	שירותי הסעדה?
	לא	לא

סביבת האתר

נקודת הדרכה 1: אנדרטת חטיבת הנגב

- האנדרטה עוצבה ע"י הפסל המפורסם דני קראוואן, שעצב את המבנה בסגנון ברוטאליסטי, עשוי גושי בטון גדולים.

- בכניסה לאנדרטה נחקק על אחד מגושי הבטון: "עובר אורח, אתה בא בשערי מקדש מעט של אהבתנו לארץ הנגב" ... מקדש מעט הוא מקום קדוש, כמו בית כנסת שנקראים מקדשי מעט. האנדרטה תוכננה להיות מקום שמקדש את הזיכרון לכל אלה שנפלו על שחרור הנגב.
- במלחמת העצמאות הנגב נכבש בסוף המלחמה, לאחר שהיה צריך להתפנות משאר האזורים לפני שאפשר היה להשתלט על הנגב.
- האזור רחוק ומנותק, והיישובים היהודיים המעטים בנגב, בסוף תקופת המנדט, היו זקוקים להגנה צמודה. חלק מהיישובים, כמו מצפה בית אשל, פונו בהמלצת הבריטים. גם צינור המים הבודד שהגיע לאזור היה זקוק להגנה צמודה מפחד פגיעת האויב. באר שבע נכבשת כחלק ממבצע יואב.
- האנדרטה מנסה להציג את כל האלמנטים האלה, עם תעלת מים, עם מבנה שנראה כמו בונקר, עם מגדל, עם תעלות קשר וכו'. כמו כן ברחבי האנדרטה מצוירות תוכניות קרב של מבצעים שונים, בהם מבצע חורב ומבצע יואב. על הקירות יש יומן מלחמה.
- כמו כן יש במתחם יש גם כיפת זיכרון. הכיפה מסודרת בחלוקה של סוגי הפעולות, בין ההגנה על הדרכים, הפשיטה על העיר וכו'. החורים בתקרה מייצגים את הכוכבים שבשמיים, עם רפרנס להבטחה לאברהם. הכיפה נועדה לקשור את המציאות העצובה של ההרוגים והמלחמה, לבין ההבטחה של הארץ לאברהם.
- האנדרטה מייצרת מרחב של זיכרון, מתחם שנועד למנוע את השכחה הבלתי נמנעת.

- למטה מתחתינו ניצבת אנדרטה נוספת, האנדרטה לקומנדו הצרפתי, יחידה של לוחמים דוברי צרפתית, שהוקמה ע"י מתנדב לא יהודי מצרפת, טדי דו-פייר, שגייס סביבו דוברי צרפתית. ליחידה היה שם לא טוב לאורך השנים, בשל שמועות על ביזה. היחידה נקלעה לאש תופת באזור ניצנה ללא יכולת להיחלץ, וספגה אבדות קשות. רק לאחרונה הם זכו להכרה עם האנדרטה החדשה.

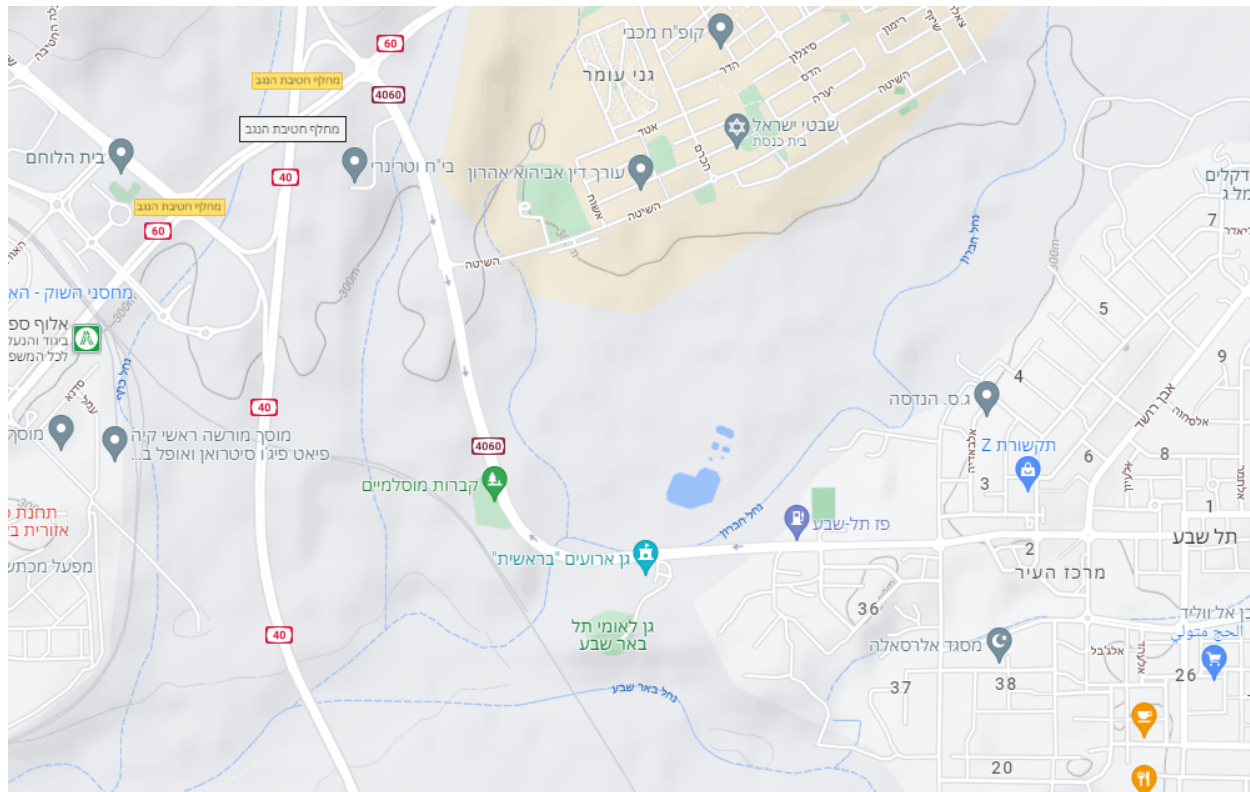
נקודת הדרכה 2: תצפית לכיוון באר שבע

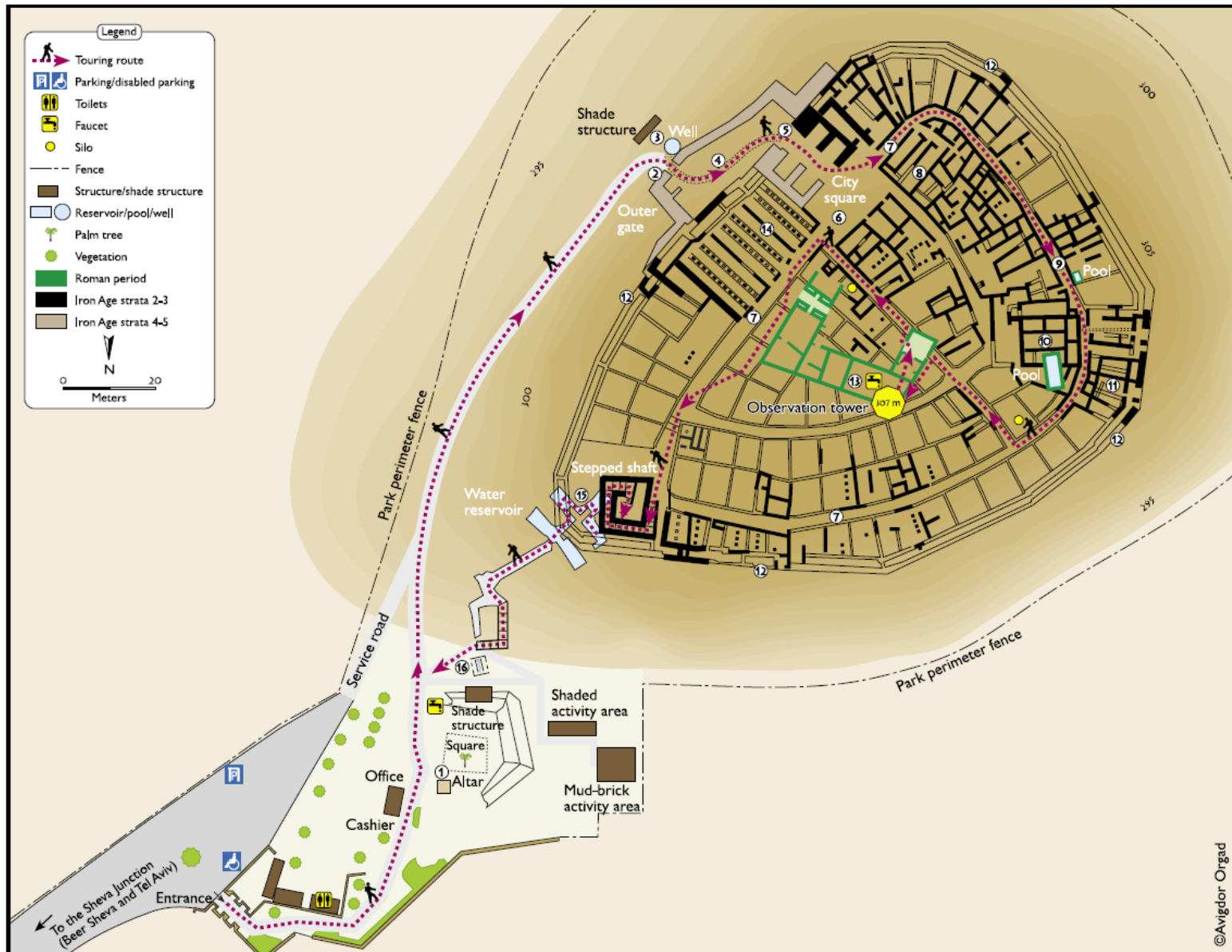
- בבאר שבע חיים כיום כ-200,000 איש (ה-9 בגודלה בישראל), ובשטחה היא ה-3 בגודלה בארץ, עם כ-120,000 אלף דונם, כך שיש לה עוד הרבה לאן להתפתח. ואכן, מאז מינויו של רוביק דנילוביץ' לראש העירייה, באר שבע עוברת תנופת התפתחות עצומה.
- באר יושבת בבקעה, שבה יש הרבה מים מעשרות בארות שאפשרו חיים במקום לאורך כל ההיסטוריה. בחמשת חומשי התורה באר שבע מוזכרת 37 פעמים.
- מהתצפית אפשר לראות את אוניברסיטת בן גוריון ואת בית החולים, שניהם בנויים גם כן בסגנון הברוטליסטי.
- היום באר שבע ממצבת את עצמה כבירת הסייבר של ישראל, עם תוכניות לימוד כבר מהתיכונים ושילוב של האוניברסיטה, ושל מתקנים צבאיים קשורים שעוברים גם הם למרחב.
- למרגלות האנדרטה, במרחק של כחצי ק"מ מערבה, הולך ומוקם מרכז תעשיית הייטק גדול, שהושקעו בו מיליארד וחצי שקל.

אתר 2: גן לאומי תל באר שבע

שעות פתיחה	יצירת קשר	איך להגיע?
בקיץ - 08:00 עד 17:00 בחורף - 08:00 עד 16:00 בימי שישי וערבי חג - השמורה נסגרת שעה אחת קודם מביום חול.	טלפון: 08-6467286 אימייל: Tel-sheva@npa.org.il	על כביש באר שבע- צומת שוקת. דרומית לעומר ובסמוך לישוב הבדואי תל שבע. כתבו בוויז: גן לאומי תל באר שבע
עלות כניסה	צריך הזמנה מראש?	נגישות לנכים?
מבוגר / בקבוצה: 14 ₪ / 13 ₪ ילד / בקבוצה: 7 ₪ / 6 ₪ סטודנט: 12 ₪ אזרח וותיק: 7 ₪ חייל: ללא תשלום	לא	כן
	יש שירותים?	שירותי הסעדה?
	כן	לא

סביבת האתר

נקודת הדרכה 1: הכניסה לגן הלאומי - המזבח

באר שבע בתנ"ך

- באר שבע מוזכרת 37 פעמים בתורה. אחד הפעמים מספר על הגעתו של אברהם לנגב, לארץ גרר, ומפגשו עם המלך המקומי, אבימלך: **"וַיֵּסַע מֶשֶׁם אַבְרָהָם אֶרֶץ הַנֶּגֶב, וַיָּשָׁב בֵּין-קֵדְשׁ וּבֵין שׁוּר; וַיָּגֶר, בְּגֶרָר; וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-שָׂרָה אִשְׁתּוֹ, אַחֲתִי הִוא; וַיִּשְׁלַח, אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גֶּרָר, וַיִּקַּח, אֶת-שָׂרָה."** (בראשית כ': 1-2). אברהם מסכם עם שרה אשתו שהם יעמידו פני אחים, ולא זוג נשוי, כדי שלא יהרגו אותו. ואכן, אבימלך לוקח את שרה כדי לשכב איתה. ואז מופיע אלוהים בחלומו של אבימלך, ומזהיר אותו פן ישכב עם שרה, שכן היא אשת איש, והוא אכן לא נוגע בה. אבימלך מעניק לאברהם ושרה רשות להתיישב באזור.
- בהמשך מובא סיפור נוסף, הפעם על באר מים של אברהם שנגזלה ממנו ע"י אותו אבימלך. כשאבימלך שומע על האירוע הוא מסייע לאברהם, והם כורתים ברית ונשבעים אחד לשני, ומכאן השם באר שבע, מלשון שבועה, וללא קשר למספר שבע.
- לפי המסופר האזור היה מיושב בידי עמים אחרים, אבל לאלוהי ישראל הייתה נוכחות משמעותית גם במקום הזה, והוא אף מתקשר באופן בלתי אמצעי עם המלך המקומי.

החפירות בתל

- באתר התבצעו חפירות בסוף שנות ה-60 וה-70. החפירות חודשו לפרק זמן קצר גם בשנות ה-90, אולם מאז אין חפירות. בתל התגלו 15 שכבות, אחת על גבי השנייה, ואין ספק שנדרשות חפירות נוספות כדי להמשיך ולחשוף את עברו של המקום.
- ביולי 1969 חופר במקום יוחנן אהרוני, וחושף מזבח בצורית קוביה בעל 4 קרניים מתקופת הברזל 2. המזבח לא התגלה בשלמותו, אלא כשאבניו מוטמעים בתוך קירות המחסנים. אהרוני הניח שבמקום הזה היה מקדש, לפי ממצאיו מתל ערד.
- במהלך החפירות באזור המחסנים החלצו להיחשף אבנים נפרדות, שבחלק מהם היו קרניים. המזבח המקורי נמצא היום במוזיאון ישראל, ועל אחת האבנים נמצאה חריטה בצורה של נחש, מה שהוביל למסקנה שאולי היה זה מזבח לנחש הנחשת, המוזכר בתנ"ך.
- אהרוני הסיק שהמזבח נהרס במסגרת הרפורמה של חזקיהו במאה ה-8 לפנה"ס, ובאבני המזבח נעשה שימוש לבניית מחסנים כחלק מההכנה לבוא צבא אשור. סברה אחרת טוענת שהמזבח נהרס תוך כדי הלחימה באשורים, ולא כחלק מהרפורמה.

נקודת הדרכה 2: באר יצחק ושער העיר

- אנחנו נמצאים בנקודת מפגש בין נחל באר שבע ונחל חברון, וכאן נמצאת באר. זוהי אחד הבארות העמוקות בנגב, 70 מטר עומקה, והיא ממוקמת מחוץ לחומות העיר, בסמוך לשער (3# במפת האתר). הבאר נחשבת לבאר הקדומה ביותר, אבל לא ניתן לתארך אותה לימי האבות. השכבה המוקדמת ביותר באתר היא מתקופת הברזל.
- לאחר הסיפור של אברהם, עם הבאר שנגזלה ממנו ע"י אנשי אבימלך, שהוזכר לעיל מספר בראשית, מופיע סיפור דומה מאוד עם 'יצחק, מה שמעלה את התהיה לגבי הצורך לדון בבאר שבע ועל מאבקי הבעלות עליה בתנ"ך. אולי זה קשור בעובדה שבאר שבע היוותה את הגבול הדרומי של נחלות בני ישראל, במקום שבו התיישב שבט שמעון.
- מאחורי הבאר אפשר לראות את שחזור החומה, שבתחתית החומה אבני גוויל מצור, ומעליהם לבני בוץ. רוב החומה משוחזרת. בחומה רואים גם את שער העיר, המקום בו רוכזו המסחר, המשפט, התקשורת ועוד.

- לאחר השער החיצוני, שדרכו נכנסנו, אנחנו מגיעים לשער נוסף, הפעם שער תאים (5#). שער התאים והשער החיצוני מהווים ביחד מתחם שער גדול בצורת "ר".
- באתר התגלו 3 שכבות מהמאה ה-9 לפנה"ס, ו-2 שכבות במאה ה-8 לפנה"ס... מה שמעיד על בניה מחדש תכופה, אולי כתוצאה מחורבן ממלחמה, אולי כתוצאה של רעידת אדמה.

נקודת הדרכה 3: בית ארבעת המרחבים

- בתל באר שבע נמצא בית מטיפוס בית ארבעת המרחבים (11# במפת האתר). אפשר לראות את שלושת החללים המלבניים המקבילים, ואת החלל הרביעי שתוחם אותם. החלל האמצעי הוא מעין פאטיו פנימי.
- זהו רובע המגורים של העיר הקדומה, שבו הבתים מסתיימים בחומות סוגרים עשויה מלבני בוך.

נקודת הדרכה 5: בית המחסנים

- במקום נמצא בית מחסנים בשטח של 600 מ"ר (14# במפת האתר), ושבנו נמצאו שרידים של קנקנים לאגירת מזון, גרגירים, שמן ויין, וכן סירי בישול, וכן שרידים של מזון שנשמר בו. אבני המזבח נמצאו בקירות המחסנים.

נקודת הדרכה 6: מפעל המים

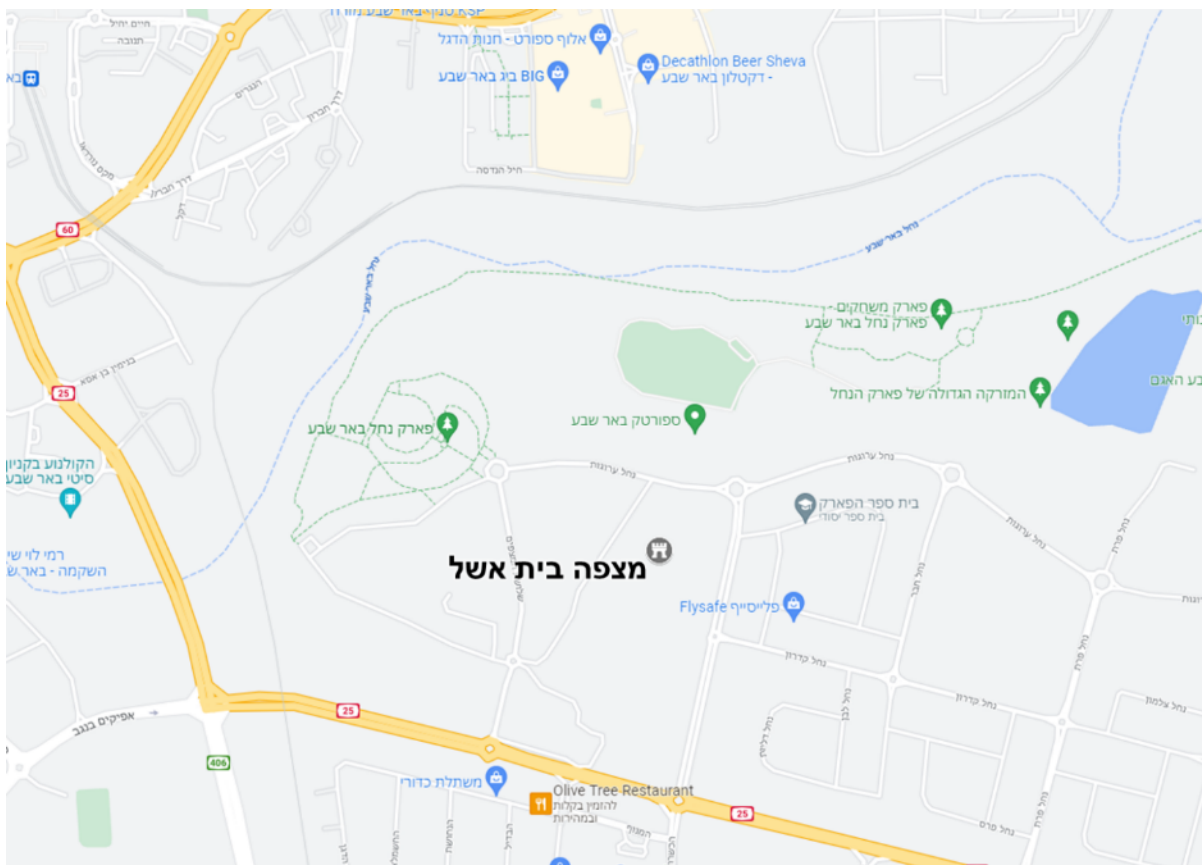
- שטח התל מתפרס על 30 דונם בסך הכל, שזה שטח לא גדול, אבל מתחת לפני השטח יש מפעל מים משמעותי, שיכול להכיל 700 מ"ק של מים.
- העובדה הזו מציעה שאולי שטח התל מהווה את האקרופוליס, את השטח השלטוני, ואילו העיר עצמה יושבת במקום אחר, למרגלות התל, אולי במקום שבו נמצאת באר שבע של ימינו.
- מקור המים של מפעל המים הוא בתעלות שכלאו את המים לאורך נחל חברון, והובילו אותם בתעלה למערך האגירה שבו אנחנו נמצאים.
- מפעל המים חצוב בתוך סלע קירטון, והוא מורכב משישה חללים גדולים. מפעל המים מתוארך למאה ה-8 לפנה"ס, ככל הנראה לימי חזקיהו.

אתר 3: מצפה בית אשל

שעות פתיחה	יצירת קשר	איך להגיע?
א' - ה': 8:00 – 16:00 ו': 8:00 – 12:00	לתיאום ביקור לקבוצות יש לפנות לטימי רגב (ימים א'-ו' בלבד) timiregev10@gmail.com 050-2763506	בצד רחוב שלושת המצפים בבאר שבע. הפנייה למצפה ממעגל התנועה שבכביש מס' 25 (שדרות יגאל אלון), כ-600 מטר ממזרח לצומת בית אשל.
עלות כניסה	צריך הזמנה מראש?	נגישות לנכים?
הכניסה חופשית	לא	כן
	יש שירותים?	שירותי הסעדה?
	כן	לא

סביבת האתר

נקודת הדרכה 1: מצפה בית אשל

- ב-1939 הוציא ממשל המנדט הבריטי בארץ את הספר הלבן שאסר על התיישבות יהודית חדשה נוספת בארץ ישראל. התנועה הציונית מחליטה להקים התיישבויות חדשות, מצפים, במסווה של חוות חקלאיות ניסיוניות, את רביבים, גבולות ובית אשל, במטרה להציב עובדות שישיפיעו בעתיד על גבולה של מדינת ישראל.
- האדמות במקום היו בבעלות שייח'ים בדואים, שנקנו ע"י יהודים מהתפוצות, עוד טרם האיסור על רכישת קרקעות.
- שלושת המצפים, שלושת החוות הניסיוניות, הוקמו בנקודות שונות שלהן היו מאפיינים שונים מבחינת הקרקע, והן אכן היוו ניסיון חלוצי שמטרתו הייתה לבחון האם אפשר להתקיים בנגב, ואם כן אז מה צריך לעשות כדי להצליח בזה. ההתיישבות במצפה בית אשל הייתה של תנועת המושבים שהביאה לכאן חבר'ה מעליית הנוער, בעוד שרביבים וגבולות היו של התנועות הקיבוציות.
- מצפה בית אשל היה, עד 1947, היישוב היהודי הגדול ביותר בנגב. המקום שקק חיים, היו פה חיות משק וחקלאות. בין היתר גידלו פה שעורה וחיטה. בואדי שגב (אזור שגב שלום של ימינו) נטעו אנשי המצפה אגסים.

הם עשו כאן ניסיונות בגידולים הידרופוניים, גידולים ללא מצע על בסיס מים. כמו כן הקימו כאן מפעל בשם "פח וצליל", למוצרים ללולים.

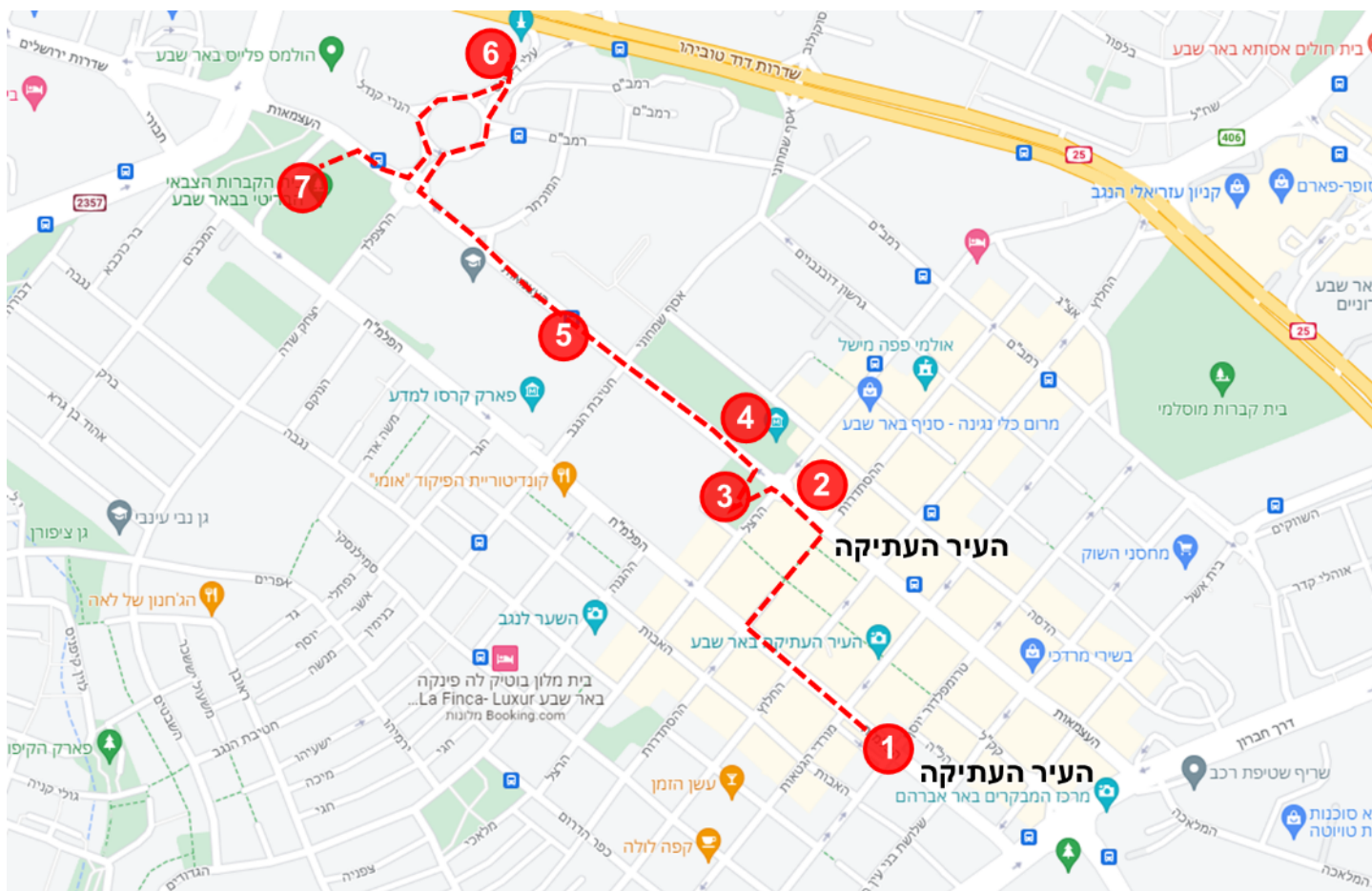
- המקום הפך למרכז לחיי תרבות, ובימי שיש ערכו במקום מסיבות שאליהן הגיעו חבריה ממרכז הארץ. תנועות הנוער מגיעות לכאן בסופי השבוע ומכאן יוצאים לטיולים להכיר את הנגב.
- האדריכל שתכנן את המקום תכנן גם את רביבים וגבולות. המקום מוקף בחומה עם פתח אחד. לאורך החומה היה חדר ביטחון, מרפאה, מגורים, חדרי אוכל ומטבחי, ובמרכז חצר.

- ב-29 בנובמבר 1947 פורצת מלחמת העצמאות, והמקום מוטל תחת מצור. הבריטים מציעים להגנה לפנות את היישוב, ואכן מתפנים הנשים והילדים. הגברים שנשארים מבצרים את המקום ונשארים להגן עליו.
- מגיני המקום פונים ליגאל אלון ומבקשים נשק ולוחמים. יגאל אלון מסרב לבקשתם, בשל המחסור, אבל הוא מבקש מהם להישאר בשטח ולהגן עליו עד כמה שיוכלו, מסביר שלא יוכלו לעזור להם ומאחל להם בהצלחה.
- לאחר כיבוש באר שבע בידי צה"ל יוצאים המגינים של בית אשל ממחבואם ומביצוריהם, לאחר שהמצרים לא ניסו לכבוש את המקום, אלא הסתפקו בהפצצות, ומגלים שהמקום חרב.
- לימים התקבלה החלטה לא לשקם את המקום ולא להקים מחדש את היישוב, בין היתר בשל היעדר גישה למים, שכן קו המים שהגיע מהמרכז הופנה לאזור עוטף עזה. הגרעין המייסד הקים במקומו יישוב אחר, במושב היוגב בעמק יזרעאל.

אתר 4: העיר העתיקה של באר שבע

מפת האתר

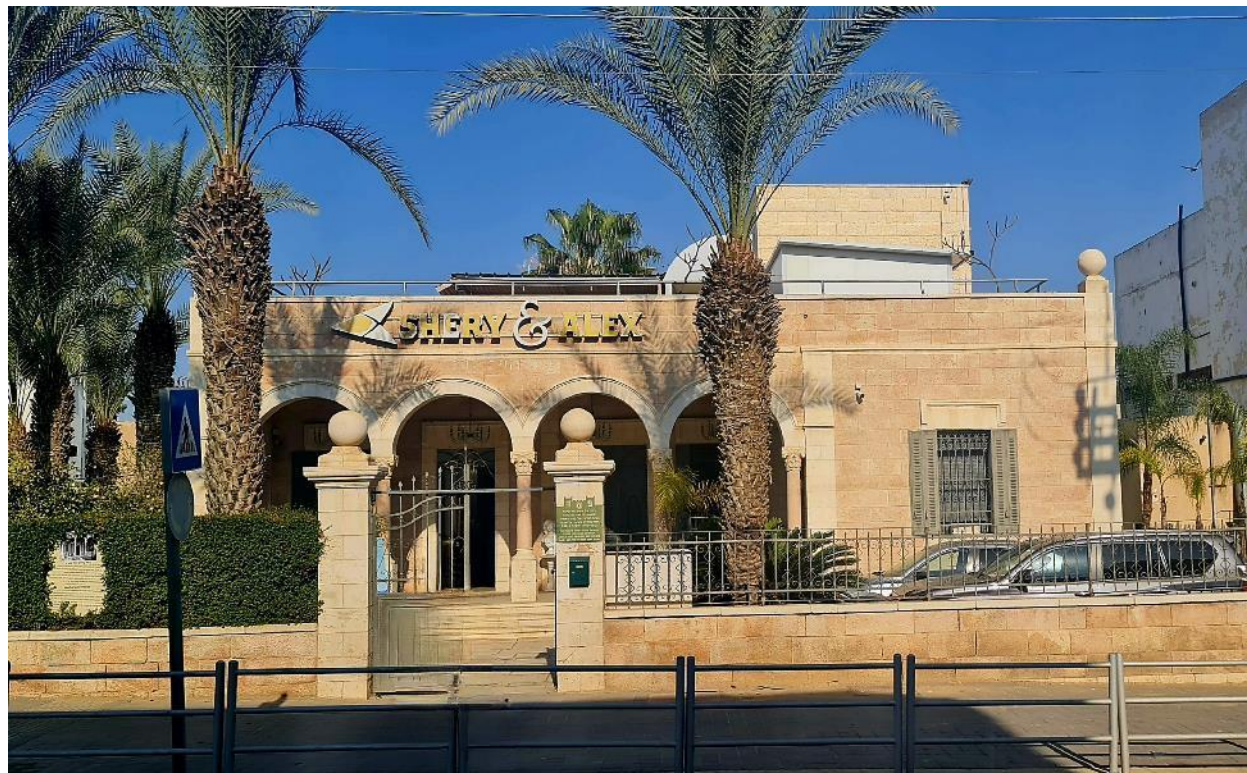

נקודת הדרכה 1: העיר העתיקה של באר שבע

- באר שבע הוקמה על אדמות שנקנו משבט אל-עזאזמה, ונבנתה מראש כעיר מודרנית, בנויה כרשת רחובות שתי וערב, עם 75 מטרים שמפרידים בין רחוב לרחוב. מטרת בניית העיר הייתה להפגין משילות למול האוכלוסייה הבדואית במרחב, וכן כדי לייצר נקודת שליטה דרומית בדרך לתעלת סואץ.
- רחוב השוק, רחוב הפלמ"ח של ימינו, נקרא גם "רחוב 20 הצעדים", על שם רחובו שנועד להכיל את השוק והדוכנים שהיו פרוסים בו.
- לאחר מלחמת העולם הראשונה הופכת באר שבע מעיר מנהלית עות'מאנית לעיר ערבית תחת המנדט הבריטי על ארץ ישראל. במלחמת העצמאות מפונים/מגורשים תושביה הערבים של באר שבע, אלפים בודדים, לרצועת עזה, ומרכז העיר מתחיל לעבור תהליך של "ישראלזציה", שבו מוסתרים סממניה הערבים והאיסלמיים של העיר. היום עוברת העיר תהליך של שימור והחייאה מחדש של אופייה המקורי של העיר.
- העיר העתיקה של באר שבע נמצאת בתהליך של חידוש והתפתחות. הרחוב שבו אנחנו מתחילים את הסיור, שהיה בעבר רחוב השוק, הפך למדרחוב, עם חנויות, מסעדות, גלריות, מוזיאונים קטנים ואפילו בתי מלון שנפתחים לאורכו, מתוך מטרה לעודד תיירות במקום. המקום מנוהל ע"י "מנהלת העיר העתיקה" של באר שבע, והם יכולים לספק מידע על האפשרויות השונות.

נקודת הדרכה 2: בית עארף אל עארף

- עארף אל עארף, יליד של משפחה ירושלמית מכובדת, שלימים הפך למשפטן ולעיתונאי, היה מהראשונים שהחלו לדבר על הסכנה של העליות היהודיות על מקומם של הערבים בפלסטין, וזאת עוד ב-1913, בימי העלייה ה-2.
- הוא קורא להתנגד למכירת אדמות ליהודים, והפך לאחד ממובילי ההתנגדות לתנועה הציונית בארץ, אם כי ללא קריאה לאלימות. הוא מואשם בהסטה ע"י הבריטים ומגורש לדמשק. לימים הבריטים מחזירים אותו, שכן הם רואים בו דמות כריזמטית ומשכילה שהם יכולים להיעזר בה, והוא מקבל לידי את תפקיד המושל של באר שבע.
- עארף אל-עארף היה סקרן מאוד כלפי הבדואים, וחיבורו "תולדות באר שבע ושבטיה" הוא ממקורות המידע החשובים על השבטים השונים של הבדואים, על תהליכים שהחברה הבדואית עוברת ועל אורחותיהם של הבדואים.
- עארף אל-עארף גר בתחילה בבית כאן, אולם לימים הוא מפנה את ביתו לטובת בית ספר לבנות, ועובר להגורר בבית המושל שאותו הוא בונה צפונה מכאן, מעבר לרחוב הרצל של ימינו.
- אחרי מלחמת העצמאות הופך עארף אל-עארף להיות ראש העיר של ירושלים המזרחית, הירדנית. עארף אל-עארף נפטר ב-1973.

נקודת הדרכה 3: גן אלנבי

על הגן

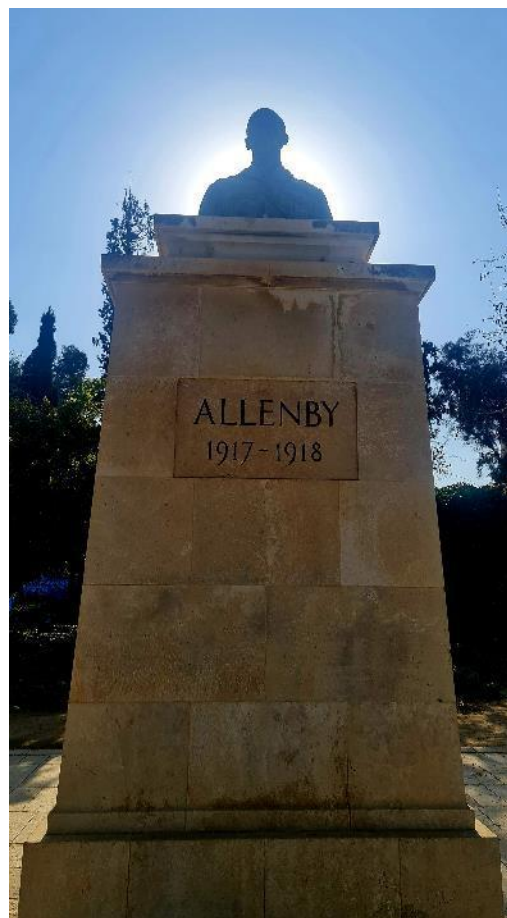
- הגן מול בית המושל הוקם ע"י ג'מאל פאשה. במרכז הגן היה עמוד עם סמל האימפריה, שלא נמצא היום. בראש העמוד הוצב פסל ראשו של הגנרל אלנבי, מוביל הכיבוש של באר שבע מידי העות'מאנים, מעשה ידיו של הפסל אברהם מלניקוב, שאחראי גם על פסל האריה השואג בתל חי.
- את הגן מקיפים כמה מהמבנים השלטוניים של העיר טרם קום המדינה, וביניהם בית המושל, הסראיה (כיום בסיס פיקוד דרום של צה"ל), והמסגד המרכזי של העיר. הגן הוא אחד מהגנים הציבוריים הראשונים בארץ ישראל. הגן היה עזוב למדי עד ולא מטופח עד לימי מלחמת העולם ה-1, ורק לאחריה הוא החל לפרוח.
- בזמן מלחמת העולם ה-1 עבר היישוב היהודי בארץ ישראל תקופה קשה ביותר. היהודים שהגיעו לארץ טרם המלחמה החזיקו עדיין את הנתינות האירופאית הקודמת שלהם. עם פרוץ המלחמה התבקשו אותם נתינים אירופאיים לעת'מאן (ואולי להתגייס לצבא העות'מאני) או להיות מגורשים. ואכן רבים מהם גורשו למצרים, שהייתה בשליטת הבריטים.
- יהודי ארץ ישראל שהיו נתיני האימפריה היו גם הם בסכנת גיוס. לטובת העניין התגייסו שני מנהלי בית ספר יהודיים, בהם מנהל הגימנסיה הרצליה ופנו לג'מאל פאשה לשכנע אותו לגייס חלק מהיהודים הצעירים, שטובים בחקלאות, לגדוד נוטעים. אותו גדוד נוטעים היה זה שהפריח את הגן הציבורי.

על אלנבי

● במרץ 1917 נעשה ניסיון בריטי ראשון לכבוש את עזה, אולם הניסיון כושל בשל בעיות תקשורת רגע לפני שהעיר נכבשה. באפריל 1917, נעשה ניסיון שני לכבוש את עזה, והפעם המפלה חריפה, וכוללת הרוגים רבים. כתוצאה מהמפלה מוחלף המפקד הבריטי בשטח, גנרל ארצ'יבלד מארי, בגנרל אלנבי, שמתחיל לעשות שינוי בקרב הכוחות.

● אלנבי מחליט לעשות פעולת הטעיה לטורקים, ולגרום להם לחשוב שפני הבריטים היא לכבוש את עזה, ובמקום זה לפרוץ לארץ ישראל דווקא דרך את באר שבע.

● ההטעיה בוצעה ע"י קצין המודיעין הבריטי ריצ'ארד מיינרצאגן, שהתקרב לכוחות העות'מאנים ו"איבד" תיק עם מפות ומסמכים ממש לידם. התיק נמצא ע"י הטורקים, שאכן הסיקו ממנו שהבריטים מתכננים עוד ניסיון כיבוש

על עזה. כמו כן הפגזו הבריטים את עזה מהים, וקירבו כוחות לעבר העיר, רק כדי להסיג אותם בחשיכה. הבריטים גם נקטו במלחמה פסיכולוגית נגד הצבא העות'מאני, ואפילו הצניחו סיגריות ליד החיילים העות'מאנים, כאשר ב"משלוח" האחרון של הסיגריות, רגע לפני המבצע, נטבלו הסיגריות באופיום.

● בדרכך לכיבוש באר שבע, באוקטובר 1917, מתקיפים הכוחות הבריטים בסוסים בהסתערות מכיוון מזרח, ולא מכיוון מערב שם היו מרוכזים הכוחות קודם להתקפה. כיבוש באר שבע החל בהסתערות על תל באר שבע, שם ישבו הכוחות העות'מאנים. לאחר נפילת התל הייתה הדרך לכיבוש העיר פתוחה בפני הבריטים.

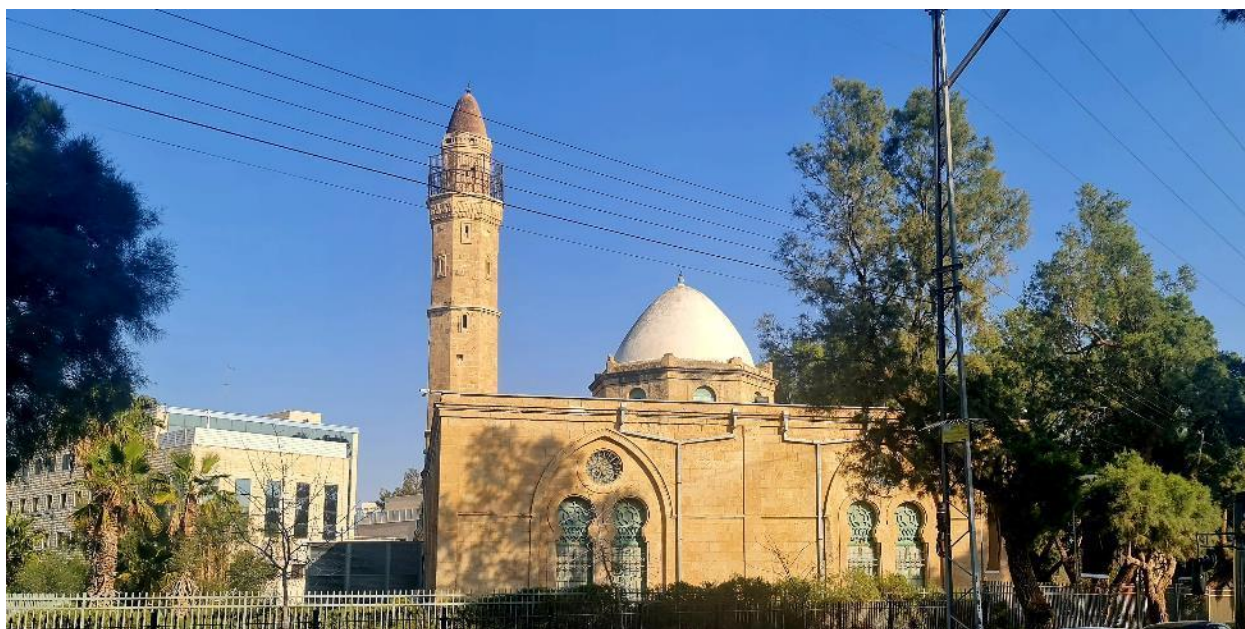
● לימים היה זה ראש עיריית באר שבע יעקב טרנר, שהחליט להקים במקום אנדרטה לזכר אלנבי, עם פסל של אלנבי שהושם בראש במה, במקום שבו עמד העמוד.

נקודת הדרכה 4: בית המושל והמסגד

● הן בית המושל והן המסגד המרכזי של העיר באר שבע נבנו ב-1906. בבנייתם נעשה שימוש באבנים שנלקחו מעתיקות חלוצה הנבטית. היום משמש בית המושל כמוזיאון הנגב לאומנות.

- המסגד נבנה בסגנון של מסגדים עות'מאניים / טורקיים, בהשראת ההאגיה סופיה באיסטנבול, ע"י אדריכל מירושלים.

- לאחר מלחמת העצמאות התקיימו במבנה בית משפט ובית מעצר, ואז הוא נסגר ב-1952 בשל סכנת קריסה.
- האוכלוסייה הבודואית הגישה בקשה להשתמש במבנה בשימוש המקורי שלו, כמסגד, בזמן שמדינת ישראל ביקשה להשתמש במקום כמוזיאון. העניין הגיע לבג"צ, שביקש לראות הוכחה שהבודואים אכן השתמשו בעבר במסגד. הוכחה כזו לא נמצאה, והמסגד הופך למוזיאון לתרבות האסלאם ולעמי המזרח.

- בשנת 2012 ביקשו לעשות במקום פסטיבל יין במוזיאון (לשעבר המסגד), אבל האוכלוסייה המוסלמית המקומית התנגדה לכך באופן חריף, ולבסוף הפסטיבל בוטל.

נקודת הדרכה 5: בית הסראיה ופארק קרסו למדע

- מהמסגד אנחנו ממשיכים צפונה לאורך רחוב העצמאות, ומשמאלנו בסיס פיקוד דרום של צה"ל שהוקם בתוך מבנה הסראיה הישן. כבר שנים שישנן תוכניות לפנות את בסיס פיקוד דרום מהאזור, לשפץ את בית הסראיה ולהחזיר לו את כבודו.
- על גדרות הבסיס ישנה קיום תערוכה של אומנות גרפיטי של אומנים פורצי דרך שהשפיעו על האומנות. האמן הראשי הוא אבי טל, אומן גרפיטי יליד באר שבע, שבצעירותו אף נתפס מספר פעמים ע"י הרשויות כשצייר גרפיטי על קירות ללא רשות.
- אנחנו חוצים את רחוב חטיבת הנגב, ומשמאלנו נפרס גן רחב ידיים שבמרכזו מבנה יפהפה שמשמש כיום כפארק קרסו למדע.

- המבנה נבנה כבית ספר לילדי השייח'ים הבדואים של הסביבה. אחת מהמטרות של העות'מאנים הייתה "לתרבת" ולשלוט בשבטים הבדואים של הסביבה, וכחלק ממטרה זו הם מחליטים להקים בית ספר חקלאי לילדי השייח'ים. בתמונה הראשונה של בית הספר רואים את התלמידים עם המורה, עומדים עם קוראן ביד, כלומר שילוב של עבודת אדמה ודת.

- בניית בית הספר הסתיימה ב-1914, עם תחילת מלחמת העולם השנייה, ופתיחתו נדחתה למספר שנים. בזמן המלחמה המבנה שימש כבית חולים של הסהר האדום, שעיקר ההתמודדות של בית החולים הייתה המגיפות, ולא פציעות של חיילים. המבנה היה ידוע כמקום שמי שמתקרב אליו מת, בשל המגיפות.
- בתקופת המנדט נפתח בית הספר, כאשר בקומת הקרקע למדו הבנים, ובקומה העליונה למדו הבנות. בשלב מסוים מספר הילדים גדל והמקום צר מלהכיל. עארף אל-עארף, שהוזכר לעיל, מחליט לפנות את ביתו, כ-300 מטרים דרומית לכאן, לעבור לבית המושל החדש, ולהקדיש את ביתו לבית הספר לבנות, כשהמבנה הזה הוקדש כולו לבנים.
- במלחמת העצמאות הופך המקום למפקדת פיקוד דרום של צה"ל, לפני שהוא עובר למבנה הסראיה הסמוך.
- כיום משמש המבנה כפרק קרסו למדע, ומתבצעות פה תוכניות שמטרתן לעודד את הנוער להכיר את עולם המדע. במבנה 12 אולמות שמוקדשים למדעים שונים, ונפרסים הן במבנה הישן והן על מבנים נוספים שנבנו ברחבי הגן.

נקודת הדרכה 6: מתחם תחנת הרכבת הטורקית (70414)

- בסוף המאה ה-18, תחילת המאה ה-19, אוכלוסיית אירופה מכפילה את גודלה, בעיקר בשל שינוי במנהגי ההיגיינה של תושביה. עד לאותה תקופה אחוז תמותת התינוקות היה גבוה מאוד, ופתאום, עם השיפור במצב התברואתי, הרבה יותר צאצאים שורדים. כתוצאה מכך התושבים צריכים יותר קרקע, יותר מזון ויותר מוצרים.
- באותו שלב הומצא מנוע הקיטור והרכבות, ואירופה משנה את פניה. מפעלים מוקמים בערים הגדולות, ומתחיל תהליך עיור משמעותי כשרבים עוזבים את הכפר ועוברים אל העיר.
- רכבות הקיטור היו גם התשתית עליה עברו רעיונות ברחבי אירופה, וביניהם רעיון הלאומיות החדש, ומאוחר יותר גם אידאולוגיות אחרות. מנוע הקיטור היה גם הזרז למהפכה התעשייתית.
- הרכבת ומנוע הקיטור מגיעים גם למזרח, והאימפריה העות'מאנית מתחילה לסלול מסילות רכבת, וביניהן הרכבת החיג'אזית שמטרתה להוביל אנשים וסחורות בין מכה ומדינה בערב, לבין דמשק וצפונה. בתחילת המאה ה-20 מגיעה הרכבת גם לארץ ישראל, וגם לכאן, לבאר שבע, בדרך "מצרימה", לכיוון תעלת סואץ.
- במתחם נמצא המבנה המרכזי והאותנטי של תחנת הרכבת, שבו היה ביתו של מנהל התחנה, וכן דוכן קניית הכרטיסים, וחדרי מנוחה לעובדי הרכבת. במקום היו מבנים נוספים ששימשו כמחסנים. מגדל המים שנועד למילוי של מנועי הקיטור נמצא כמה עשרות מטרים מכאן.

- רוחב המסילה של הרכבת הטורקית היה 105 ס"מ, למול 143 ס"מ של הרכבות באירופה. כשהבריטים הגיעו לארץ הם מוסיפים עוד פס לחלק מהמסילות, כדי להתאים אותם לרכבות הבריטיות.
- בפינה הצפון-מזרחית של המתחם, מחוץ לגדרות, הוצב אובליסק לזכר החיילים הטורקים שנפלו במלחמת העולם ה-1, ובסמוך אליו פסלו של אתא טורק, מייסד טורקיה המודרנית. האנדרטה הוקמה בתקופה שבה ישראל וטורקיה היו ביחסים טובים. לאחר משט המרמרה עברה האנדרטה ונדליזם, אולם היא נוקטה ועדיין עומדת במקום.
- במתחם התחנה אפשר לראות גם קטר קיטור ישן. כשהוקם מתחם התחנה הוחלט להביא למקום קטר קיטור, שיוכל להמחיש את מה שהיה כאן בעבר, והוחל בחיפוש של קטר כזה. קטר כזה נמצא בטורקיה, אבל בתקופה שבה טורקיה וישראל היו ביחסים לא טובים. לצורך העניין הוקמה חברת קש בריטית, שרכשה את הקטר עבור ישראל. הקטר הוא למקום, וניתן לו המספר "70414" המפורסם מהשיר על הקטר בבאר שבע של חיים חפר, בביצוע אריק לביא.

**"בתחנה בבאר שבע עמד קטר
ומספרו שבעים ארבע מאות ארבעה עשר
קטר קיטור תשוש קטר קיטור ישן
עמד בתחנה והעלה עשן" (חיים חפר)**

אתר 5: מוזיאון אנז"ק

שעות פתיחה	יצירת קשר	איך להגיע?
א' - ה': 9:00 – 16:00 ו' - שבת: 10:00 – 12:00	טלפון: *8305	אוסטרובסקי 4, באר שבע
עלות כניסה	צריך הזמנה מראש?	נגישות לנכים?
שישי ושבת ללא תשלום, במסגרת "שבת ישראלית"	כן	כן
	יש שירותים?	שירותי הסעדה?
	כן	לא

סביבת האתר

נקודת הדרכה 1: מוזיאון אנז"ק

- מוזיאון אנז"ק, או ליתר דיוק: "המרכז להנצחת חיילי אנז"ק" (ANZAC = Australia, New Zealand Army Corp), הוקם מתוך מטרה לספר את סיפורם של החיילים האוסטרלים והניו-זילנדים במלחמת העולם הראשונה, כחלק מהכוחות הבריטיים במלחמת העולם הראשונה.
- החיילים של אנז"ק היו כוח של מתנדבים, שהתגייסו לעזרת הבריטים זמן לא רב לאחר שאוסטרליה קיבלה את עצמאותה מבריטניה. הם הגיעו לבאר שבע ב-31 באוקטובר 1917, והתקיפו את הכוחות הטורקיים, שהיו מחוזקים במפקדים גרמנים. חשיבותו של הקרב הוא שהוא היה קרב מפתח בכיבוש ארץ ישראל.
- גנרל ארצ'יבלד מארי, הבריטי, הוביל את כוחות האנז"ק לתוך סיני, תוך כדי סלילת רכבת ממצרים ועד לקרבת הגבול, לאורך 160 ק"מ, וכן תוך כדי פריסת צינור מים. כוחותיו של ארצ'יבלד מארי כללו כ-200,000 חיילים, ובהם מקומיים רבים.
- ב-11/11/1918 הסתיימה המלחמה, ועד היום מתקיימים טקסי זיכרון בבתי הקברות הצבאיים בעולם לציון סיום המלחמה. בסך הכל התגייסו למלחמה 430,000 לוחמי אנז"ק, 60,000 מהם נהרגו, ו-160,000 נפצעו. יחד עם החיילים הובאו גם כ-160,000 סוסים, שלימים חזר לאוסטרליה רק סוס אחד מהם, לאחר שכ-80% מהסוסים מתו במלחמה. 20% מהסוסים לא שרדו את המסע באוניות המסע בים.
- הקרב היה עלום ולא מדובר במשך שנים רבות, ולקראת שנת המאה של הקרב, ב-2017, הוחלט להנציח את הקרב ואת חיילי אנז"ק, לזכרם ולכבוד העיר באר שבע. המוזיאון נפתח ב-31 באוקטובר 1917, בדיוק ביום המאה של הקרב, בנוכחות בכירים אוסטרלים וניו זילנדים.
- במסגרת חנוכת המוזיאון בוצע שחזור של ההתקפה על העיר, מאזור עוטף עזה, דרומה ומזרחה על סוסים, וכניסה לעיר באר שבע ממזרח לפי המסלול המקורי של כוחות האנז"ק.
- המוזיאון מעוצב בסגנון קולוניאלי – בריטי, והוא מציג מסמכים וסרטונים שמספרים את הסיפור של אנז"ק, מאוסטרליה לבאר שבע. כמו כן מתמקדים בסיפור של חייל אחד, אמיתי, ששלח הבית מכתבים וצילומים.

- בתוך המוזיאון יש חדר שבו מתקיימת מצגת אור קולית, וכשיוצאים מההקרנה אנחנו מוצאים את עצמנו שתי קומות מעל גובה המפלס בו נכנסנו לחדר ההקרנה. חדר ההקרנה הוא בעצם מעלית גדולה, שמעלה את הצופים לאט לאט, ומוציאה אותם למרפסת הצופה ישירות על בית הקברות שבו קבורים חללי אנז"ק.

